

Disposition

- ▣ Den samlede læseundervisning
- ▣ Flydende læsning
  - hvad er det?
  - hvornår skal vi arbejde med det?
  - hvordan kan vi arbejde med det?
- ▣ Læseforståelse
- ▣ Hjemmeopgaven

12-10-2010

Marianne Aaen Thorsen

1

Flydende læsning – hvad er det?

Evnen til at læse en tekst hurtigt, præcist – dvs. kræver nøjagtig og automatiseret afkodning - og med passende udtryk (dvs. med forståelse)

National Reading Panel, 2000

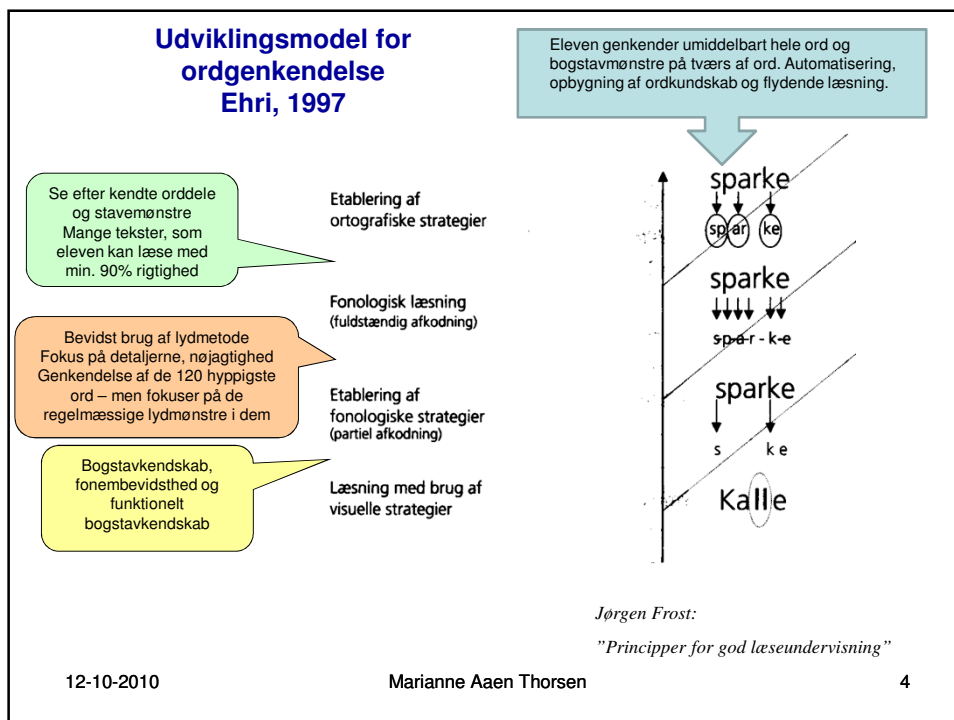

Flydende læsning danner grundlag for læseforståelse ved stillelæsning. Når eleven mestrer flydende læsning, vil elevens oplæsning være præcis, hurtig og udtryksfuld.

Hvornår skal vi forvente det?

2

Klasse-trin	Undervisning	"Stadie"	LIX og rigtighedsprocent hastighed
0.kl.	Forudsætninger Børnestavning	Før-læsning Visuel / logografisk	
1.kl.	Logografisk, det fonematiske princip for bogstavets standardlyd	Logografisk Alfabetisk/fonetisk	Lix 0 - 10
2.kl.	Det fonematiske princip for standardlyde og for nogle bogstavfølger. På vej mod "flydende læsning".	Konsolidering og automatisering af det fonematiske princip	Lix 10 – 15 13 ord / 10 sek.
3.kl.	Det fonematiske princip for bogstavfølger. "Stillelæsning"	Konsolidering og automatisering af det fonematiske princip	Lix 15 – 20, 95% ri 16 ord / 10 sek.
4.kl.	Det morfematiske princip, "Instruktionslæsning"	Ortografisk/morfemisk Automatisering ved 20 ord /10 sek. sammen med høj ri%	Lix 20 – 25, 95% ri 20 ord / 10 sek.
5.kl.	"Flydende læsning"		Lix 25 - 30, 95% ri 23 ord / 10 sek.
6.kl.	Traditionsprincippet		Lix 30 - 35, 95% ri 28 ord / 10 sek.
7.kl.		"Ubesværet læsning med forståelse"	Lix 35 – 40, 95% ri 33 ord / 10 sek.
8.kl.			Lix 40 – 50, 40 ord / 10 sek.
9.kl.			Lix 45-50+, 50 ord / 10 sek.

Lange lydrette og komplekse strukturer

Vigtigt at eleven styrker sin nøjagtige fonologiske analyse af lydrette ord

= forudsætning for, om eleven senere kan opbygge viden om ikke-lydrette ord.

Eksempel på opgave i nøjagtig fonologisk analyse af længere lydrette ord og ord med komplekse strukturer – fra en tekst eleverne har arbejdet læse- og indholdsmæssigt med:

1. Hvem finder flest ord på side 18 - 20, der indeholder disse bogstavrækkefølger: *sp, fl, pl, bl, sk, gn*. Skriv dem i dit hæfte.
2. Hvor mange ord er der på side 21 og 22 med denne opbygning: *kvkkv* som fx i "samle". Skriv dem i skemaet her.

k	v	k	k	v
s	a	m	l	e

7

Øvelser til udvikling af bevidsthed om ords struktur – og dermed bevidsthed om ords stavemåde

Find ord med 2 og 3 vokaler på side 20.

Sæt dem ind i skemaet:

	k	v	k	k	k	v	k	k	v	k	v	k	k	v	k
1					s	a	m	t	a	l	e				
2	b	ø	r	s	t	e									
3							m	o	d	e	r	n	e		
4				s	p	i	s	t							
5						s	p	i	s	e	s	t	u	e	
6	t	a	n	d	p	a	s	t	a						

12-10-2010

Marianne Aaen Thorsen

8

Flere øvelser til at finde struktur i længere lyd nære og komplekse ord

Opgaver:

1. Sorter ordene efter antal bogstaver
2. Skriv dem i kolonner efter antal bogstaver
3. Se på ordenes stavemåde – hvordan ligner nogle af dem hinanden

4. Lav v-k-skemaer.
5. Skriv flere ord ind i skemaerne.

12-10-2010

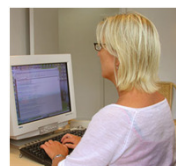
Marianne Aaen Thorsen

9

Lydfølger

Eksempel på opgave:

Læreren har udvalgt ord fra en læst tekst – evt. indscanne og understrege ord i teksten. Eleven skal skrive ordene i 2 kolonner som nedenfor.

Lydrette ord	Ikke-lydrette ord	Hvad gør ordet svært? Kender du andre ord med samme stavemåde? Staveregel?
	vinde	i lyder som e – også i "nikke"
hus		
	nikke	i lyder som e – også i "vinde"
	godt	kan ikke høre d – også i "vådt" – d i "god"
	vådt	kan ikke høre d – også i "godt" – d i "våd"

Øger elevens bevidsthed om, hvad der gør ord lette eller svære. Eleven udvikler gradvist præcis stavekundskab, når han formulerer sine egne staveregler. Måske kan klassen finde en fælles formulering, som kan hænges op i klasseværelset? Øger behov for systematisering.

10

Lydfølger

Rækkefølge – principper – læse mere i Carsten Elbros "Læsevanskeligheder"
Start med de mest almindelige og regelmæssige i teksternes ord

1. ð skrives d som i "mad", undtagen i endelsen "-et" (huset)
2. /w/ skrives v som i "hav" eller g som i "bog" (gem g til senere)
3. /b/, /d/ og /g/ skrives med p, t og k inde i konsonantklynger
4. Mange flere ord (seks gange flere) med pp end bb, tre gange flere med kk end med gg. Dd og tt kan man høre forskel på.
5. /ŋ/ skrives ng (seng) eller n (sænket)
6. /sj/ skrives sj

Vokalerne er sværere – begynd med de letteste

1. Svag ø-lyd til slut i ord skrives e som i "spise"
2. Arbejd med at skelne mellem kort og lang vokal – pas på det bløde d, som gør vokalen foran kort, fx ridder/ri~~d~~er – kort vokal og dobbeltkonsonant
3. Korte vokaler kan have to eller flere hyppige stavemåder – fx /e/ i hende og minde, /æ/ i helle og fælde, /ø/ i lyst og høst, /o/ i ånde og lomme
4. R-påvirkning af vokalerne; re-, ræ-, ra- kan lyde ens i ret, præst, rat.
5. Den åbne a-lyd skrives "ar", når den slutter en stavelse som i "har", men skrives tit kun "a", når der kommer f, g, j, k eller t efter som i "kaffe, lagt, haj, hak, rat".

Sorteringsopgaver ud fra ord i læste tekster – fokuser først på én lydfølgeregul. Når den er lært, kan der fokuseres på en ny og så den gamle lydfølgeregul.

11

Morfemer

Hvad står der her?

Lampetarmer

Adelstand

Morfologiske færdigheder udvikles hos normallæsere på mellemtrinnet – anvendelig strategi til at læse og stave ukendte ord

Men opmærksomhed på betydningselementerne i sproget kommer ikke helt af sig selv hos alle elever

– så der skal derfor undervises direkte i det!

Gevinst?

Hurtigere læsere – hurtig bearbejdning af kendte orddele
Bedre stavere, større ordforråd og bedre tekstforståelse

12-10-2010

Marianne Aaen Thorsen

12

Det morfematiske princip - betydningsprincippet

- ❖ Det enkelte morfem bevarer sin stavemåde, selv om det i en ny sammenhæng udtales anderledes.
- ❖ Ord der ikke er lydrette, overholder tit det morfematiske princip.
  - ❖ **rod morfemer**
bevarer som regel deres stavemåde
  - ❖ **forstavelser og afledninger:**
præfix/forstavelse og suffix/afledning
de staves altid på samme måde
kun et relativt lille antal
der kan være flere i et ord, fx uforberedt
forstavelser ændrer ikke på ordklassen; det gør afledninger, fx tryk/tryghed
  - ❖ **bøjningsmorfemer**
staves altid på samme måde
  - ❖ **kit-morfemer/interfix**
- e, s, n, en

12-10-2010

Marianne Aaen Thorsen

13

Morfemer

hele ordet	rod morfem	kit	rod morfem
løbesko	løbe		sko
risengrød	ris	en	grød

Find flere ord, der er sammensat med disse rod morfemer. Prøv at forklare ordet, når man bytter om på rækkefølgen af rod morfemerne – fx haveslange/slangehaves.

hele ordet	rod morfem	bøjningsendelse – hvad betyder den?
læreren	lærer	en – det er en bestemt lærer

Find flere ord i teksten med samme endelse. Fokuser på én ordklasse ad gangen. Start med navneord.

12-10-2010

Marianne Aaen Thorsen

14

Morfemer

Hele ordet	Forstavelse	Rod-morfem	afledning	endelse	Hvorfor staves og hedder ordet sådan
<i>aflysningen</i>	af	lys	ning	en	?
<i>forelskede</i>	for	elsk		ede	?

Både tekstord og "ukendte" ord kan bruges. Lad eleverne reflektere over betydningen af ordene og finde ord med samme morfemer. Vis hvordan du som lærer udnytter din viden om morfemer i læsning.

Fremstil skemaer, der passer til de ord, eleverne skal arbejde med.

Gå også på jagt efter bestemte morfemer i en tekst.

12-10-2010

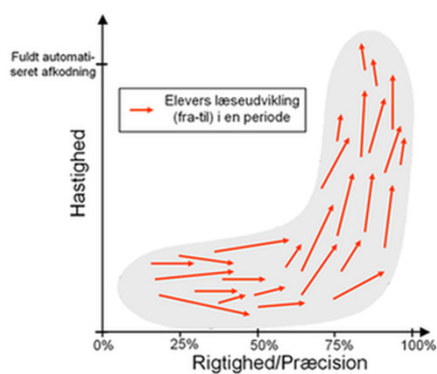
Marianne Aaen Thorsen

15

Sikkerhed før hastighed

Tekster til læseundervisning:
80-90% præcision

Tekster til læsetræning:
Over 90% præcision –
gerne mere for mange elever

Læse hver dag –
hjemme og/eller i skolen

12-10-2010

Marianne Aaen Thorsen

16

Men automatiseret afkodning er ikke tilstrækkelig for fortsat udvikling af flydende læsning

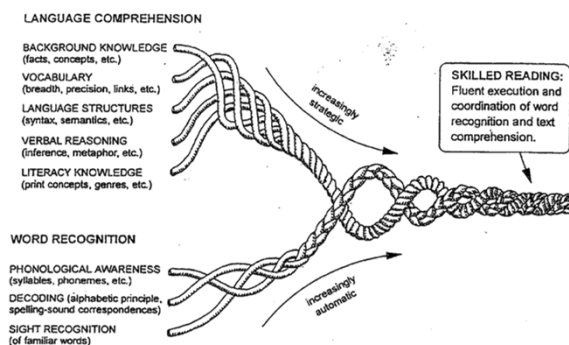

FIGURE 8.1. Illustration of the many strands that are woven together in skilled reading.

Scarborough, Hollis: *Connecting Early Language and Literacy to Later Reading (Dis)Abilities: Evidence, Theory, and Practice I Handbook of Early Literacy Research Edited by Susan Neuman and David Dickinson, The Guilford Press, 2001, s.97-108*

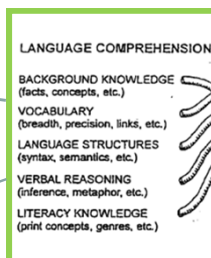
12-10-2010

Marianne Aaen Thorsen

17

For at udvikle flydende læsning på højere niveau har eleverne brug for at udvikle både ordforråd (afkodning og forståelse) og relateret viden.

At læse på, mellem og bag linierne – drage følgeslutninger
Tekstbånd

Flydende kræver, at eleven kan afkode automatisk og forbinde det trykte ord med både sin fonologiske hukommelse for ordet og med ordets syntaktiske og betydningsmæssige aspekter.

Mange elever læser godt op til 3. kl. Herefter kan de få læsevanskeligheder, bl.a. fordi de ikke er kendt med ordene i teksterne, eller de kan have svært ved syntaksen og teksthukommelsen.

12-10-2010

Marianne Aaen Thorsen

18

Flydende læsning – kritisk for læseforståelsen

At læse højt med stor nøjagtighed, god hastighed og korrekt betoning.

Selvstændig læsning er ikke effektivt for børn, som endnu ikke har knækket koden – skal der være læsebånd for alle i 1. kl.?

Ikke flydende læsning gør det vanskeligt for eleven at huske, hvad han har læst og sætte det i relation til sit kendskab til emnet.

Flydende læsning kan opøves ved læsetræning.

Hvilken?

Det er ikke nok at "slippe eleverne løs" med frilæsning derhjemme og i læsebånd.

Guidning under højtlesning fra lærer/forældre/andre giver bevisligt resultater i forhold til bedre ordgenkendelse, flydende læsning og forståelse.

12-10-2010

Marianne Aaen Thorsen

19

Forståelse

Ordforråd

- før tekstlæsning
- førfaglige udtryk
- metaforer (levende og døde)

Aktiv kognitiv proces

- Aktivering af forhåndskendskab

Lærerens direkte undervisning i læseforståelsesstrategier, demonstration og guidning i forhold til at anvende dem – med start i 1. kl.

Undervisning i læseforståelse skal ikke være løsrevne øvelser, men indgå som en naturlig del af arbejdet med de tekster, som eleverne skal læse i alle fag.

12-10-2010

Marianne Aaen Thorsen

20

Læsehuskeliste		X
Før		
Hvad handler teksten om?	(Læs overskrifter og forudsig)	
Hvad ved jeg i forvejen?	(Skriv det ned)	
Hvordan er teksten bygget op?	(slå ord op)	
Er der ord jeg ved orienteringslæsning ikke kender?	(Få overblik/finde bestemt oplysning/lære)	
Hvorfor skal jeg læse?	(Oversigtslæse, punktlæse, nærlæse)	
Hvordan skal jeg læse?	(lave spørgsmål)	
Hvad kan jeg "spørge" teksten om?	(skriv det du allerede ved ind i modellen)	
Under		
Hvad er det vigtigt at lægge mærke til?	(få fat i hovedindholdet via valgte læseforståelsesstrategier)	
Forstår jeg det jeg læser?	(ord, sætninger, mening)	
Hvad gør jeg, når jeg ikke forstår?	(noterer hvad jeg ikke forstår og prøver at svare på, hvorfor jeg ikke forstår det)	
Skriver jeg nye ord op?	(brug fagets ordbog)	
Noterer jeg noget undervejs?	(nøgleord, punkter)	
Kan jeg skrive ind i en model?	(brug læseforståelsesstrategier)	
Efter		
Kan jeg lave resumé af teksten?	(skrive)	
Kan jeg skrive ind i modellen?	(skrive)	
Hjælper modellen mig til at forstå og huske?	(tænke)	
Hvad har jeg fået svar på?	(tjek spørgsmålene)	
Hvad har jeg lært?	(tænk og skriv – udfyld mindmap)	
Kan jeg lave spørgsmål til andre?	(være "lærer")	

Arbejdsrapport: Læsning i alle fag, lektor Merete Brudholm, Nationalt Videncenter for Læsning 2009

12-10-2010 Marianne Aaen Thorsen 21

Litteraturliste

Jørgen Frost: *Principper for god læseundervisning*, 2003, Dansk Psykologisk Forlag

Carsten Elbro: *Læsevanskeligheder*, 2007, Gyldendal

Astrid Roe: *Læsedidaktik – efter den første læseundervisning*, 2010, KLIM

John J. Pikulski: *Flydende læsning I*, 2008, Læserapport 42, Landsforeningen af læsepædagoger

Keith J. Topping: *Flydende læsning II*, 2008, Læserapport 43, Landsforeningen af læsepædagoger

12-10-2010

Marianne Aaen Thorsen

22